

Mihnea S. Stoica

SMART POLITICS

Perspective asupra europenizării

Cuvânt înainte de
Ioan Hosu

Cluj-Napoca
2020

Cuprins

Pentru cititori.

Cuvânt înainte de Ioan Hoșu..... 9

Introducere..... 13

1. Smart polițies. Șansa inovării polițies..... 19

De la smart city la smart polițies 19

Premisele inovării polițies 21

Back to basics 22

Câteva idei dinspre Vest..... 23

2. Uberizarea polițies. Iluzia democrației perfecte..... 27

Viitorul din prezent..... 28

Polițies, pe pilot automat 29

Epilog..... 31

3. Nici democrația nu mai e ce-a fost 33

Dualitatea unui concept..... 34

Democrația reprezentativă și dușmanii săi..... 35

Un sfârșit incert 37

4. Înapoi în viitor. Căutarea unui scenariu pentru Uniunea Europeană... 39

Cartea Albă privind Viitorul Uniunii Europene 40

Inevitabila opțiune 42

5. Fantasma Europei federale..... 45

Pro-europenismul antifederalist..... 46

(1) Inexistentele liste transnaționale..... 47

(2) Spitzenkandidatul care n-a mai fost	48
Substituit pentru federalismul european	49
6. Place du Luxembourg, sub culorile Berlinului	51
Aceiași, dar diferiți. Și vice-versa	53
Berlinul – adevăratul Bruxelles?	54
Networking în Plux	55
7. V de la Vișegrad.....	57
Tentația euroscepticismului	58
Dificultatea unui răspuns pe măsură.....	60
O vendetă politică	61
8. Fake news, adăpostul politic al populismului	63
9. Costurile politice ale inegalității sociale	67
Inevitabilul efect de domino	68
Și mai grav: democrația cu diplomă.....	69
În numele... Precariatului!	70
Adevărata victimă: clasa de mijloc	71
10. Prada politică „made in Romania”	73
Nici noi nu mai știm câți suntem.....	74
Sub presiunea discursului politic european	75
În luptă cu alteritatea	77
11. Politica resentimentelor	79
12. Evoluția speciilor politice: partidele de nișă.....	85
Evoluția sau involuția politică.....	87
Politica luată peste picior.....	88
13. Liderul politic sub presiunea personalizării	91
Victoria „populismului bun”?.....	93
14. Cenușăreasa politicii europene.....	97
Liniștea de dinaintea furtunii.....	98
Crunta trezire la realitate	99
Transformările necesare	101

15. Conservatorii europeni... fără Conservatori.....	103
Nevoia de independență.....	104
Viitorul incert.....	105
Nevoia resetării politice la nivelul PE.....	106
16. Șurpriza anului 2019: Comisia Eurosceptică?.....	109
Pragmatismul periculos al anti-europenilor.....	110
La butoanele viitoarei Comisii Europene.....	111
Fisurile cordonului sanitar.....	112
17. Măsura succesului politic.	
Șeurtă cronică a mandatelor la Președinția Consiliului UE.....	115
Prin focul politicii europene și a celei naționale.....	117
Estul și restul. O privire către Polonia și Bulgaria.....	119
Și totuși.....	120
18. România față cu Președinția.....	123
Avem o Președinție. Ce facem cu ea?.....	124
România și prioritățile sale.....	125
Contextul dă tonul.....	126
Șansa responsabilității.....	127
19. COVEXIT: Adevărata provocare a Uniunii Europene.....	129
O descifrare politică a crizei.....	130
Jeșirea coordonată din criză.....	133
Câteva concluzii de parcurs.....	134
20. De vorbă cu Geert Hofstede.....	137
Referințe bibliografice.....	153

1.

Smart politics. Șansa inovării politice

Împodobirea cu atributul „smart” a unui spectru larg de activități a devenit, într-o perioadă relativ scurtă de timp, o îndeletnicire care aduce, nu de puține ori, a simplu exercițiu de imagine. E suficient să aruncăm o privire către lista lungă a orașelor (nu doar din România) care se grăbesc să-și pună-n piept ecusonul de „smart city” pentru a înțelege că acest titlu a căpătat statutul unui barometru. Trăim, cu alte cuvinte, sub un soi de tiranie „smart” – cu bunele și cu relele sale. O serie întreagă de domenii care influențează viața noastră de zi cu zi își găsesc refugiu în ceea ce adesea pare a se reduce la o simplă modă, la o etichetă care s-ar putea să livreze un conținut nu întotdeauna în acord cu numele pe care-l vânează.

De la smart city la smart politics

În relațiile internaționale a făcut carieră conceptul de „smart power”, care i-a sedus pe teoreticieni și decidenți deopotrivă. Noile realități politice de după atacurile teroriste din 2001 au impus o revigorare a vechilor abordări, izvorâtă din necesitatea intrinsecă a Statelor Unite ale Americii de a-și exercita

puterea la nivel internațional într-un mod ceva mai inteligent, prin îmbinarea elementelor care s-au dovedit a fi eficiente, din cadrul mai-cunoscutelor soft și hard power³. Începând însă cu cea de-a doua parte a anilor '90, „city” a devenit, indubitabil, cel mai cunoscut substantiv de acompaniament în acest duet, ajutând enorm la popularizarea culturii „smart”. Deși veche de aproape două decenii, ambiguitatea titlaturii „smart city” persistă, pentru că definiției îi scapă încă rigurozitatea. Specialiștii sunt dezbinați între cei care argumentează că e suficient să înțelegem „smart” ca inteligent, susținând o infuzie puternică de tehnologie la nivelul serviciilor publice puse la dispoziție de administrația locală, cei care consideră că ar trebui să înțelegem „smart” ca progresist – adică orașele să-și dovedească, prin bugete generoase, susținerea față de industriile creative – și, în final, cei care-l percep drept antreprenorial, adică suficient de capabil să construiască o infrastructură atractivă pentru investitori⁴.

Cu o oarecare timiditate s-a scris și despre „smart politics” – concept aflat abia în fază embrionară. Există câteva organizații care și-au însușit acest nume și care au ca scop fie livrarea de analize politice, fie militează pentru diferite cauze de natură politică. Indiferent de activitatea lor, urmăresc influențarea opiniei publice și ulterior a deciziei politice prin elaborarea unor studii aprofundate sau campanii inteligente. Fără tăgadă însă, *smart politics* înseamnă (sau cel puțin ar putea reprezenta) mult mai mult decât atât.

³ Nossel, Suzanne. “Smart power”. *Foreign Affairs*, March/April 2004, 131-142.

⁴ Hollands, Robert G. (2008). “Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial?”. *City*, 12 (3), 303-320.

Trăim, la nivel politic, un moment de cotitură: în întreaga Europă – așadar, implicit și în România – vechile clivaje politice se estompează, unele chiar dispar întru totul; apar noi manifestări specifice erei post-ideologice, iar electoratul este mai fragmentat ca niciodată. Atașamentul față de organizațiile politice înregistrează un nou minim istoric la fiecare măsurătoare sociologică, iar încrederea în decidenți este tot mai firavă, rămânând mai degrabă o trăsătură specifică doar grupurilor din imediata lor vecinătate politică. Adăugăm acestei imagini aversiunea specialiștilor din aproape orice domeniu față de sfera politică și dezinteresul simultan al politicului în a-i (re)câștiga – sau chiar interesul politicului în a-i ține departe. În tot acest context, influența crescândă dinspre social media pune presiune pe comunicarea politică, rețelele online devenind instrumente care, deși inițial păreau a veni în ajutorul politicianului, în realitate îl pun în dificultate pentru că îl vădulesc de monopolul informației și de controlul în ceea ce privește ambalarea acesteia.

Noua realitate, cu toate angoasele apărute pe nepusă masă, nu face decât să îngreuneze dialogul politic – esența oricărei democrații. Orice individ sau organizație care instigă la intoleranță clamând că luptă pentru recâștigarea democrației face tocmai opusul: îndepărtează societatea de chiar trăsăturile de bază ale unei democrații. Iar în vâltoarea acestor manifestări, cele mai afectate sunt statele cărora le lipsesc instituțiile puternice – cum este cazul României. În statele cu instituții consolidate, partidele care etalează tendințe anti-democratice, în ciuda rezultatelor electorale deloc neglijabile în ultima perioadă, își văd tăiat avântul pentru simplul motiv că mecanismele de echilibrare a balanței politice funcționează, rodate fiind – în cazul anumitor țări – chiar sute de ani. Spre pildă, partidul anti-sistem „Adevărații Finlandezi”, deși în arcul guvernamental de la Helsinki după alegerile din 2015 (cu portofolii-cheie), a avut o soartă mai degrabă nefastă: a trecut

printr-o schimbare de nume, a migrat de la grupul radicalilor anti-europeni la grupul conservatorilor europeni din Parlamentul European (așadar, o familie politică ceva mai blândă în retorică), iar în 2017 a experimentat o implozie cu potențial devastator pentru organizație în ecuația următoarei competiții electorale. Așadar, butoanele puterii pot fi de-a dreptul periculoase pentru unii rebeli ai luptei anti-europene. În estul Uniunii Europene însă, situația e sensibil diferită: populismul anti-democratic ține, pentru că dezamăgirea față de democrația post-comunistă rămâne neînduplecată în fața instituțiilor fragile, personalizate peste măsură și intens decredibilizate din toate direcțiile⁵.

Însă, indiferent unde apare și dincolo de intensitatea cu care se manifestă, provocarea populistă, venind dinspre mișcările politice care se plasează împotriva așa-numitei „democrații liberale”, pune bazele unei noi șanse: aceea de a găsi resorturile inovării politice. Misiunea timpurilor în care trăim nu trebuie să fie neapărat patetica „salvare” a democrației, ci recalibrarea ei la noile realități, astfel încât să evităm subminarea acesteia – proiect la care, așa cum bine vedem, se lucrează intens.

Back to basics

Teoria democrației ocupă un loc central în studiile din domeniul precum politologia, sociologia, științele comunicării, filosofia etc. Despre democrația modernă au scris practicieni și teoreticieni deopotrivă. Lucrările lui James Madison, „Founding Father”, reprezintă și astăzi un reper în studiul democrației. Totodată, aplecarea asupra acestui domeniu nu poate fi concepută în lipsa lecturilor unor savanți precum Robert Dahl sau Giovanni Sartori. Asemenea celorlalți autori care au scris despre democrație,

⁵ Mișcoiu, Sergiu (2014). “Balkan populisms: the cases of Bulgaria and Romania”. *Southeastern Europe*, 38(1), 18.

Respect pentru oameni și cărți

și aceștia au avertizat asupra faptului că, nesupravegheată, democrația în forma sa pură poate ascunde câteva pericole majore, printre care dezlănțuirea arbitrariului și înlesnirea drumului către faimoasa „tiranie a majorității”⁶.

Remediile, deși nu simple, sunt obligatorii pentru orice democrație modernă. De o importanță aparte este diversificarea temelor de dezbatere publică. Cu cât ideile care fac obiectul comunicării politice sunt mai multe și mai complexe, cu atât șansele de polarizare și de radicalizare în societate scad, rețelele și grupurile de opinie devenind fluide, obligate la dialog. Această diversificare a temelor nu este generată (doar) de elite, ci vine (și) ca urmare a participării politice a cetățeanului, dimensiune critică a democrației⁷. Simpla postură de alegător este din ce în ce mai puțin atrăgătoare și eficientă. În același timp, protestul devine o formă de participare politică tot mai costisitoare (atât din punct de vedere financiar, cât și social), cu rezultate discutabile. *Smart politics* presupune găsirea unor noi modalități de participare politică, o reconectare între elitele politice și electorat.

Câteva idei dinspre Vest

Rolul *smart politics* ar trebui să fie acela de a găsi metodele de implicare profundă a alegătorului în procesul decizional, ceea ce ar reprezenta o situație *win-win* pentru ambele părți: pe de o parte, ar oferi cetățeanului oportunitatea de a dezbate direct cu decidenții (sau cel puțin cu reprezentanții acestora) temele asupra cărora primul are un interes direct, iar pe de cealaltă parte,

⁶ Dahl, Robert. *A Preface to Democratic Theory*, Chicago: The University of Chicago Press, 1956.

⁷ Lewis, Paul. “Political participation in post-communist democracies”, în Potter, David, Goldblatt, David, Kiloh, Margaret, Lewis, Paul (editori), *Democratization*, Cambridge: Polity Press, 1997, p. 444.

procesul decizional s-ar încărca de legitimitate sporită – un câștig cert pentru actorul politic implicat.

Însă așteptarea ca aceste întâlniri, adesea *față-către-față*, să se desfășoare la inițiativa politicului, deși corectă, e cel puțin naivă. În dezorientarea care a cuprins spațiul politic din ultimele decenii, responsabilitatea cu privire la sănătatea democrației revine societății civile cel puțin în aceeași măsură în care incumbă și clasei politice. Așa-numitele festivaluri politice sunt probabil printre cele mai grăitoare exemple privind puterea *smart politics* de a reconecta. Organizate „la firul ierbii” în mai multe țări occidentale, aceste evenimente aduc laolaltă indivizi cu opinii politice dintre cele mai diverse, cu scopul declarat de a genera dezbateri reale, nedisimulate, între simplii alegători, decidenți din toate partidele politice și jurnaliști. „Festivalul Politicii” organizat anual în Irlanda invită marele public la întâlniri cu politicieni de la nivel local, regional sau național⁸. Evenimentul este sponsorizat, printre alții, de Bursa de Valori Irlandeză, iar celor care vor să participe li se rupe bilet la intrare (ca la orice festival, de altfel). La fel se întâmplă și în Danemarca, unde *Folkemødet* (Festivalul Politic al Poporului) atrage anual peste 100.000 de cetățeni care interacționează cu reprezentanții lor, le cer să dea socoteală de față cu toată lumea pentru deciziile pe care le-au luat sau pentru inițiativele pe care le-au susținut, îi provoacă și aceștia sunt nevoiți să răspundă. Fără împrânceli, fără accese de furie și, desigur, fără coaste rupte. La fel se întâmplă și la *Almedalsveckan* în Suedia, la *Suomi-Areena* în Finlanda și la *Arendalsuka* (Festivalul Democrației) din Norvegia. Sigur, astfel de întruniri au nevoie și de un context (cultural) adecvat. Dar evenimente politice similare au loc și în Estonia, i.e. *Arvamusfestival*, semn că Europa Răsăriteană nu e total străină de aceste manifestări.

Cei trezeci de ani de tranziție i-au extirpat României apetitul pentru dezbaterile politice veritabile. La noi, festivalul

⁸ Festival of Politics: <https://festivalofpolitics.ie/>.

Respect pentru oameni și cărți

politicii este înlocuit, în cel mai bun caz, de un grotesc circ al **p**oliticii, în care acrobațiile (adesea eșuate) ocupă prim-planul **s**cenei. Însă cu atât mai interesantă misiunea generației *smart*, **c**are va trebui să redefinească democrația inovând politic, găsiind *app*-urile care pot resocializa politicul.